

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Merike Kalda
TÖÖTUTE ISIKSUSEJOONTE HINDAMINE
Magistritöö

Juhendaja: Maie Kreegipuu

Läbiv pealkiri: Töötute hindamine

Tartu 2017

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli uurida, millistes töötute isiksusejoontes esineb seoseid sõltuvalt arveloleku pikkusest. Valimisse kuulus Eesti Töötukassas registreeritud 121 inimest (töötut). Isiksusejoonte hindamiseks kasutati Mittekohaneva ja kohaneva isiksuse küsimustikku SNAP-2, et uurida olulisi erinevusi negatiivse temperamendi, positiivse temperamendi ja pidurdamatuse skaaladel. Kuigi uurimuses ei esinenud olulisi seoseid töötute isiksusejoonte ja tööga hõivamata perioodi vahel, on oluline varajases etapis märgata töötut, kellel on risk jääda pikaajaliseks töötuks. Pikaajalise töötuse tõttu võib halveneda töötute vaimne tervis ning sotsiaal-majanduslik ja psühhosotsiaalne seisund.

Märksõnad: kohanevad ja mittekohanevad isiksusejooned, töötut, SNAP-2

ABSTRACT

Evaluation of personality traits of the unemployed

The aim of this Master's Thesis was to find out which nonadaptive and adaptive personality traits do the sample 121 registered persons in Eesti Töötukassa have (the unemployed). For the evaluation of personality traits nonadaptive and adaptive personality questionnaire SNAP-2 was used. From the personality traits substantially correlated self-harm, low self-esteem, manipulateness and mistrust. Important relationship between the unemployment status and age were not revealed on the scales of SNAP. According to SNAP scales, sex was associated with detachment and propriety while education level was associated with aggression and low self-esteem.

Keywords: nonadaptive and adaptive personality traits, unemployment, SNAP-2

Sissejuhatus

Töötus on sündmus elus, mis põhjustab inimeste eluga rahulolus suurt langust, kuid inimeste võime (või võimetus) töötu olemise kogemusega toime tulla on oluliselt erinev (Hahn, Specht, Gottschling ja Spinath, 2015). Töötus on nii stressor kui ka psühhosotsiaalne kriis, traumaatiline ja stressirohke muutus inimese elus (Kapuvari, 2011), mis suurendab ühiskonnast võõrandumise riski ning mõjutab inimese finantsilist ja sotsiaalset heaolu (Rantakeisu, Starrin ja Hagquist, 1999), psühholoogilist heaolu (Hintsanen jt, 2009; Breslin ja Mustard, 2003) ning tervist (Cooper, McCausland ja Theodossiou, 2006). Töötuse tagajärjedeks ei ole mitte ainult sissetuleku ja sotsiaalsetele suhetele ligipääsetavuse vähenemine, vaid ka madalam enesehinnang ja madalam eneseväärikuse tunne (Hahn jt, 2015).

Erinevates uuringutes on määratletud töötuse periood lühi- ja pikaajalisena. Pikaajaline töötu on inimene, kes on olnud töötu rohkem kui 12 kuud (McKee-Ryan, Song ja Wanberg, 2005; Houssemand, Pignault ja Meyers, 2014; De Battisti, Gilardi, Guglielmetti ja Siletti, 2016; Hintsanen jt, 2009; Meyers ja Houssemand, 2010; Hakulinen jt, 2013; Viinikainen ja Kokko, 2012). Eestis määratletakse registreeritud töötuna inimest, kes ei tööta ja on Eesti Töötukassas arvele võetud (www.tootukassa.ee). Pikaajaline töötu on inimene, kes ei ole töötuna arvelevõtmisele vahetult eelnenud 12-kuulisel perioodil olnud hõivatud tööga või tööga võrdsustatud tegevusega (www.riigiteataja.ee).

Pikaajalise töötuse korral vähenevad inimese kutseoskused, kaob tööharjumus, suureneb vaesuserisk ja vajadus sotsiaaltoetuste saamiseks, mistõttu on pikaajaline töötus üks tõsisemaid sotsiaal-majanduslikke probleeme (Meyers ja Houssemand, 2010). Töötuse negatiivne mõju eluga rahulolule erineb vastavalt töötuks olemise perioodi pikkusele ja aja jooksul isiksuse omadused osaliselt ühtlustavad reageerimist töötusele (Hahn jt, 2015). Mõju vaimsele tervisele sõltub isikute eelnevast vaimsest tervisest töötamise ajal ja nende emotsionaalsest reaktsioonist töötuse perspektiivile (Kito ja Ueno, 2015). Kõik jälgitavad omadused, nagu tööotsingul käitumine, palga kujundamisel käitumine, suhtumise muutujad, personaalsed muutujad, selgitavad vähem kui ühe kolmandiku (29 ja 30% vahel) erinevustest vanemate ja nooremate inimeste uuesti tööle asumise määrade vahel, mistõttu on tingitud umbes 70% mittekontrollitavatest teguritest, näiteks töö otsimise intensiivsusest või 18-49-aastaste tööliste eelistamisest tööandja poolt (Vansteenkiste, Deschacht ja Selsa, 2015).

See, milline on inimese enda hinnang töötuna arveloleku perioodile, sõltub tema haridustasemest, enesehinnangust, sotsiaalsest toetusest, sissetulekust ja tööalasest staatusest

(Béland, Birch ja Stoddart, 2002). Individuaalsed erinevused nagu sugu, vanus, isiksus ja rahvuskuuluvus kujundavad selle, kuidas inimesed reageerivad töötusele ja kohanevad uue töökoha otsimisega (Thomson, Dahling, Chin ja Melloy, 2017). Ka ametiseisund ja töötuse olemise aeg on märkimisväärsed vahendajad töötuse murettekitavatele mõjudele, sealjuures on mõju suurem meeste, lihttöölise ja pikaajaliselt töötute inimeste hulgas kui naiste, kvalifitseeritud tööjõu ja lühiajaliselt töötute inimeste hulgas (Paul ja Moser, 2009).

Meyers ja Houssemand (2010) leidsid, et vanus ja sugu on olulised tööalase staatuse ennustajad peale 12 kuud, sest vanematel inimestel on väiksem võimalus saada tööd. Negatiivne seos vanuse ja töötuse lõppemise kiiruse vahel muutub tugevamaks üle 50-aasta vanuses (Wanberg, Kanfer, Hamann ja Zhang, 2016). Ka Kooij, de Lange, Jansen ja Dijkers (2008) loevad vanema töötaja vanuseks 50-aastat ja üle selle.

Thomson jt (2017) hinnangul olid vanemad töötud aeglasemad uue töökoha leidmisel, mistõttu neil oli suurem tõenäosus jääda töötuks ning edutute tööotsingute tõttu tunda negatiivseid tundeid nagu mõttetus ja väärtusetus (Vansteenkiste, Lens, DeWitte ja Deci, 2004). Vanematele töötutele võib tunduda uuesti töö leidmine raskemana kui noorematele töötutele negatiivsete stereotüüpsete arusaamade tõttu, mis puudutavad nende võimeid, paindlikkust ja eeldatavalt kõrgemat palganõuet (Lippmann, 2008). Vanust tajutakse sageli takistusena mitmel põhjustel: tööline on kallim, vähem paindlik, eeldatavalt vähem produktiivne, vahel rohkem teadlik tööseadusandlusest ja seega raskemini juhitud jne (Meyers ja Houssemand, 2010). Bonoli (2014) uurimuses küsiti Šveitsi tööandjatelt, kas pikaajaliselt töötud inimese palkamine tekitab olulist riski ning nad tõid kõhklematult esile negatiivseid arvamusi pikaajaliselt töötute inimeste kohta (motivatsiooni puudus, kehvad tööolud, isiksuse probleemid). Kooij jt (2008) arvates näib vanusega seotud faktoritel olevat negatiivne mõju vanemate töötajate motivatsioonile jätkata töötamist, mis võib anda signaali, et ta on "üleliigne". Häbimärgistamine võib olla tugevam töötute meeste kui töötute naiste suhtes, sest mehelik identiteet on lääne maailmas seostatud töö omamisega ja töötus ähvardab seda tõsiselt (Paul ja Moser, 2009; Kulik, 2000; vt ka Shamir, 1985).

Uysal ja Pohlmeier (2011) väidavad, et töötaja tööotsingute intensiivsus on kindlalt ajendatud tema isiksuseomadustest, mis kajastub tema kalduvuses end motiveerida ja kontrollida töö otsimise ajal. Hakulinen jt (2013) läbiviidud uuringus on juhitud tähelepanu sellele, et frustratsioon töötuks olemisest mõjutab isiksust, vähemalt lühiajalises perspektiivis. Vaenulikel (künism ja paranoia) inimestel on suurem tõenäosus jääda töötuks ning töötada olek

võib omakorda tõsta inimeste vaenulikkust vähemalt lühiajalises perspektiivis, sest vaenulikud inimesed on vähem aktiivsed tööotsingutel (Hakulinen jt, 2013).

Meyers ja Houssemand (2010) uurisid töötutel individuaalseid karakteristikuid (avatus, enesetõhusus, sotsiaalne ärevus, intelligentsus) ühe aasta vältel töötuks jäämise hetkest alates ning milliste psühholoogiliste muutujatega on raskem leida tööd. Avatus, enesetõhusus, sotsiaalärevushäire, sümptomitega toimetulek ja intelligentsus olid need viis muutujat, mis mõjutasid töötute staatuse pikkust ning ennustasid, kellel on raskem tööd leida 12 kuu möödumisel. Avatud inimesel on suurem risk jääda töötuks pärast 12 kuud. Enesetõhususe mõju on positiivne, sest keskmise enesetõhususega inimesed saavad suurema tõenäosusega tööle. Suurema sotsiaalärevusega isikutel on väiksem võimalus tööd leida (Meyers ja Houssemand, 2010).

Houssemand, Pignault ja Meyers (2014) on jaganud töötud, kasutades mõõtmiseks isiksuse viiefaktorilist mudelit, Rosenbergi enesehinnangu skaalat, sotsiaalärevuse skaalat jne, viide rühma: terviklik (*integrated*) - kõrge enesehinnang, avatus uutele ideedele, enesekindlad enesekehtestamisel, meelekindlad; abivalmis (*willing*) - suur pühendumine tööle, meelekindlad, madal tajutud sotsiaalne tugi; kõrvalejäänu (*outsider*) - madal enesehinnang, vähem avatud uutele ideedele, töö leidmise juhuslikkuse uskumine, sotsiaalärevus, depressioon, vähene sotsiaalne tugi; ärev (*anxious*); laostunu (*dispossessed*) - madal enesehinnang, tajutud väga madal mõjus, töö leidmise juhuslikkuse uskumine, madal pühendumine tööle, väga madal meelekindlus, vähesed sotsiaalsed oskused, sotsiaalärevus, depressioon, stressirohkete sündmuste vältimine, rahulolematuse sotsiaalse toetusega. Houssemand jt (2014) arvates on nende tüpoloogiate järgi võimalik ennustada inimesi, kes on tööga kindlustamata ka pärast 12 kuu möödumist. Inimesed "ärevate" või "laostunute" rühmast olid oluliselt sagedamini töötud kui need, kes kuulusid kolme teise rühma alla. Pärast ühte aastat olid "ärevad" või "laostunud" inimesed peaaegu kaks korda suurema tõenäosusega töötud kui teised kolm rühma.

Stressiga suudavad paremini toime tulla ja kohaneda inimesed, kellel on rohkem toimetulekuressursse, kes on eesmärkide seadmisel ja toimetulekustrateegiatega kasutamisel paindlikumad (Kallasmaa, 2003). Need tegurid on osaliselt kujundatud isiksuse püsiomaduste poolt. Kohanemise üheks liigiks on stressiga toimetulek, psühholoogilise stressi tuvastamisel on määravaks kriteeriumiks inimese enda emotsioon ja hinnang. Isiksuseomadused mõjutavad inimeste elus ettetulevate probleemide/konfliktide laadi ja esinemise määra, olukordade ja toimetulekuvõimaluste hindamist, toimetulekuviiside valikut, tõhusust, sh tajutud tõhusust (vt

ka Bolger ja Zuckerman, 1995; David ja Suls, 1999; Hewitt ja Flett, 1996). Kallasmaa on kokkuvõtvalt leidnud, et isiksuseomadusi saab pidada toimetuleku ressursiks.

Mõnede isiksusejoonte seost halvema kohanemisega on näidanud mitmed isiksuseuurijad. Üks neist, Lee Anna Clark on kohanevuse või mittekohanevuse valinud oma isiksusemudeli ülesehitamise aluseks. Calabrese, Rudick, Simms ja Clark (2012) läbiviidud struktuursed uuringud on näidanud, et SNAP-2 võimaldab uurijatel ja klinitsistidel hinnata isiksust tunnuste hierarhia mitmel tasemel ja hõlbustada võrdlusi konkureerivate tunnuste mudelite vahel, kuna normaalsetel ja ebanormaalsetel isiksuse tunnustel on ühiseid Suure Neliku ja Suure Viisiku tunnuste struktuure (neurootilisus, meelegendlus, introvertsus ja antagonism). Neurootilisus ja meelegendlus korreleeruvad tugevamalt SNAP-2 negatiivse temperamendi kolme alaskaalaga usaldamatus, enesekahjustamine ja manipulatiivsus ning positiivse temperamendi alaskaalaga eraldatus. Lisaks korreleerus sotsiaalsus ja meelegendlus pidurdamatuse alaskaalaga impulsiivsus (Ro ja Clark, 2013).

SNAP hindamisvahendina

Lee Anna Clark'i välja töötatud Mittekohaneva ja kohaneva isiksuse küsimustikuga SNAP (*Schedule for Nonadaptive and Adaptive Personality*) saab hinnata nii isiksusehäirete diagnostilisi tunnuseid kui ka nendega seonduvaid normaalseid isiksuseomadusi (Clark Simms, Wu ja Casillas, 2007). SNAP võimaldab hinnata 7 valiidsusskaalat (juhusliku vastamise-, päriolekukalduvuse-, sotsiaalselt soovitava vastamise-, vooruslikkuse- ja hälbimuse skaalad, üldine valiidsusindeks, hooletu/kallutatud vastamine), 3 temperamendi- ja 12 isiksusejoonte skaalat ning 13 isiksusehäire diagnostilist skaalat.

Negatiivne temperament (NT) mõõdab kalduvust kogeda erinevaid negatiivseid emotsioone ning reageerida üle väikestele igapäevase elu stressoritele. Negatiivse temperamendiga on seotud kolm alaskaalat: usaldamatus (MST) mõõdab ühelt poolt püsivalt kahtlustavat ja küünilist hoiakut teiste inimeste suhtes ning teiselt poolt pigem naiivsusele kalduvat usaldamist; manipulatiivsus (MAN) mõõdab egotsentrilist valmidust teisi inimesi ära kasutada ja korra suhtes manipuleerivalt käituda; agressioon (AGG) mõõdab individuaalseid erinevusi viha kogemise ja selle käitumusliku väljendamise sageduses ja intensiivsuses; enesekahjustamine (SFH) koosneb kahest osast - madal enesehinnang (LSE) ja ennast kahjustav käitumine (SuicP); ebatavaline tajus (EP) mõõdab tavatute somatosensoorsete tajude, kognitsioonide ja uskumuste esinemist; sõltuvus (DEP) mõõdab individuaalseid erinevusi enesetõhususes, kontrollikeskmes ja otsuste tegemisel (Penu, 2016; Clark jt, 2007).

Positiivne temperament (PT) mõõdab kalduvust kogeda erinevaid positiivseid emotsioone ning tunda oma tegevustest rõõmu, olla aktiivne ning efektiivne. Positiivse temperamendiga on seotud kolm alaskaalat: ekshibitsionism (EXH) mõõdab dimensiooni, mille ühes otsas on aktiivne tähelepanu otsimine, teises otsas tähelepanu eest eemalolemine; eneseväärtustamine (ENT) mõõdab arvamust iseendast ja ettekujutust sellest, kuidas teised neid tajuvad; eraldatus (DET) on emotsionaalse ja inimestevahelise distantsi dimensioon (Penu, 2016; Clark jt, 2007).

Pidurdamatus (DIS) mõõdab individuaalseid erinevusi kalduvuses oma käitumist kontrollida. Pidurdamatusega on seotud kolm alaskaalat: impulsiivsus (IMP) mõõdab kalduvust käituda hetke ajal, planeerimata, vastandina kalduvusele planeerida ning asjad läbi mõelda; sündsus (PRO) mõõdab dimensiooni traditsioonilisest, konservatiivsest moraalist kuni sotsiaalsete reeglite ja tavade eiramiseni; töömaania (WRK) mõõdab individuaalseid erinevusi suhtumises töösse ja kalduvust perfektsionismile (Penu, 2016; Clark jt, 2007).

Töö eesmärgid ja hüpoteesid

Töö kaotus on sündmus, mille tagajärjel võib inimene olla tööturult eemal aastaid ning mõjutada inimese psühholoogilist ja sotsiaalset heaolu, enesehinnangut, sotsiaalseid suhteid, suhtumist töötamisse jne. Varasemate uuringutega on leitud, et töötusega mittekohanemisel halveneb inimese vaimne tervis, mõjutades negatiivselt tööturule naasmine kiirust. Töötuna arveloleku pikkus ja inimese vanusel on soodustavad rollid mittekohanevate isiksusejoonte väljakujunemisel. Töö eesmärk on uurida Mittekohaneva ja kohaneva isiksuse küsimustikuga lühiajalisi ja pikaajalisi töötuid, eriala omandanud ja erialata töötuid ning nende isiksusejooni: negatiivse temperamendi alaskaalad usaldamatus, madal enesehinnang, ennast kahjustav käitumine, positiivse temperamendi alaskaalat eraldatus, pidurdamatuse alaskaalat töömaania.

Hüpoteesid

1. Töötute staatus (lühiajaline ja pikaajaline töötute) korreleerub kohanevate isiksusejoontega.
2. Pikaajalistel töötutel on kõrgemad tulemused usaldamatuse, madala enesehinnangu, ennast kahjustava käitumise skaaladel kui lühiajalistel töötutel.
3. Pikaajalistel töötutel on kõrgemad tulemused eraldatuse ja töömaania skaaladel kui lühiajalistel töötutel.

4. Vanemate töötute enesehinnang on madalam kui noorematel töötutel.
5. Erialaõppega töötutel on kõrgem tulemus enesehinnangu ja töömaania skaalal kui erialaõppeta töötutel.

Meetod

Valim

Uuringus osales 121 töötukassas arvel olevat inimest (0,43% registreeritud töötute arvust, töötukassa koduleht) vanuses 19 kuni 62-aastat ($M = 45,1$; $SD = 11,41$), kellest 35,5% (43 inimest) on olnud töötud kuni 12 kuud ja 64,5% (78 inimest) on olnud töötud üle 12 kuu. Töötuse periood jäi vahemikku 1 kuu kuni 356 kuud ($M = 41,28$; $SD = 67,62$).

Valim jaotus sooliselt 79 naist (65,3%) ja 42 meest (34,7%), vanuselisel kuni 49-aastaseid 72 inimest (59,5%) ning 50-aastased ja vanemad 49 inimest (40,5%). Naiste jaotus valimis: 18 lühiajalist töötut vanuses kuni 49-aastat; 30 lühiajalist töötut vanuses 50-aastat ja vanem; 15 pikaajalist töötut vanuses kuni 49-aastat; 16 pikaajalist töötut vanuses 50-aastat ja vanem. Meeste jaotus valimis: 7 lühiajalist töötut vanuses kuni 49-aastat; 2 lühiajalist töötut vanuses 50-aastat ja vanem; 18 pikaajalist töötut vanuses kuni 49-aastat; 15 pikaajalist töötut vanuses 50-aastat ja vanem.

Haridustasemelt on valimi jaotus järgnev: kõrgharidusega 26 inimest (21,5%; 11 naist ja 15 meest), keskeri-hariduse ja rakenduskõrgharidusega 31 inimest (25,6%; 21 naist ja 10 meest), keskharidusega 27 inimest (22,3%; 18 naist ja 9 meest), kutseharidusega 14 inimest (11,6%; 6 naist ja 8 meest), põhiharidusega 22 (18,2%; 12 naist ja 10 meest), algharidusega 1 inimene (0,8%; naine). Eriala omavad 69 inimest (57%; kesk-eriharidus, rakendus-kõrgharidus, kõrgharidus) ja erialaõppeta on 52 inimest (43%; alg-, põhi- või keskharidus).

Andmed on kogutud perioodil mai 2014. aasta kuni detsember 2016. aasta. Magistrant Mariza Tasuja (2015) kogus andmeid 37 isikult.

Protseduur

Andmed on kogutud tööealistelt inimestelt, kes olid küsimustike täitmise ajal arvel töötukassas töötuna ning osalesid tööturuteenuse pakutavatel tegevustel. Osalemisest huvitatud töötud on andnud informeeritud nõusoleku ja on teadlikud, et andmed kodeeritakse. Töö autor edastas isiklikult pliats-paber tüüpi küsimustikud töötutele, kes täitsid küsimustiku teenuse pakkuja organiseeritud ruumides suuliste ja kirjalike selgituste saamise järgselt

rahulikus keskkonnas. Küsimustiku täitmine oli vabatahtlik ning täitmisest oli igal ajal võimalik loobuda. Andmete kogumisel võeti arvesse, et töötu oleks võimeline aru saama ja täitma küsimustikku. Küsimustikud hoitakse eraldi informeeritud nõusolekutest konfidentsiaalsuse tagamiseks.

Mõõtmisvahendid

Andmete kogumiseks kasutati Mittekohaneva ja kohaneva isiksuse küsimustiku teist eestikeelset versiooni (*Schedule for Nonadaptive and Adaptive Personality, SNAP-2*) (Clark jt, 2009; eesti keelde kohandanud Rannu, 2009; Kaera, 2008), mis on enesekohane isiksuse test. SNAP-2 koosneb 390 küsimusest vastusevariantidega õige/vale.

Lisaks SNAP-2le koguti andmeid Niiberg-Pikksöödi (2010) magistritöös kasutatud küsimustikuga. Küsimustik sisaldas järgmisi alajaotuseid: sotsiodemograafilised andmed, emotsionaalse enesetunde küsimustik EEK-2 (Aluoja, Shlik, Vasar, Luuk, ja Leinsalu, 1999), Becki depressiooniküsimustik (BDI, Beck Depression Inventory; Beck jt, 1961), Niiberg-Pikksöödi magistritöö depressiooni riskitegurite küsimustik (Niiberg-Pikksööt, 2010), alkoholarvitamise määra hindav test AUDIT (*The Alcohol Use Disorders Identification Test*; Babor jt, 2001). Kuigi uurimuse raames täitsid töötud küsimustikud täies ulatuses, on käesolevas uurimuses kasutatud andmeid osaliselt. Mariza Tasuja (2015) kasutas kogutud andmeid magistritöös, mis uuris düsfunktsionaalsete isiksusejoonte seost töötusega kaasnevate depressiivsete sümptomitega.

Andmeanalüüs

Gruppide jaotus toimus valimi siseselt: töötuna arveloleku pikkuse järgi lühiajalised töötud (kuni 12 kuud) ja pikaajalised töötud (üle 12 kuu), vanuse järgi nooremad töötud (vanus kuni 49-aastat) ja vanemad töötud (vanus 50-aastat ja vanem), haridustaseme omandamise järgi erialaõppega (haridustase koos erialase väljaõppega) ja erialaõppeta. Kuude lõikes töötu staatuse analüüsis on valimi suuruseks 108 inimest, sest 13 inimest olid jätnud märkimata viimase tööga hõivatuse aja.

Andmete analüüsimisel on kasutatud sõltumatute gruppide keskväärtuste võrdlemiseks t-testi ning uuritavate tunnuste vaheliste seoste leidmiseks Spearmani korrelatsioonianalüüsi. Kogutud andmete statistiliseks analüüsiks on kasutatud SPSS Statistics 24.0. programmi.

Tulemused

Korrelatsioonianalüüsi tulemused, millega uuriti tööturult eemaloleku kuude arvu ja töötute isiksusejoonte vahelisi seoseid, ei andnud statistiliselt olulisi tunnuseid mitte üheski temperamendi skaalal ega isiksusejoonte skaaladel.

Keskväärtuste võrdlusega on analüüsitud töötute temperamendi-, isiksusejoonte- ja valiidsuskalasad. Töötu staatuse alusel jaotatud gruppide tulemused on esitatud tabelis 1. Töötuks olemise perioodi pikkuse alusel jaotatud gruppidevahelises võrdluses ei ilmnenu statistiliselt olulisi erinevusi temperamendi skaalade ja isiksusejoonte skaalade lõikes.

Tabel 1
SNAP küsimustiku alaskaalade keskmiste skoorid töötuna arveloleku pikkuse alusel jaotatud gruppides

	Töötu staatus				T-test	
	Kuni 12 kuud		Üle 12 kuu		t	p
	M	SD	M	SD		
NT	12,88	4,11	12,88	3,09	0,00	1,00
MST	8,79	2,57	8,78	2,45	0,02	0,99
MAN	7,98	2,33	7,55	2,19	0,98	0,33
AGR	8,44	1,91	8,58	2,02	-0,37	0,72
SFH	6,19	1,67	6,38	1,49	-0,65	0,52
LSE	3,19	0,96	3,21	1,11	-0,10	0,92
SuicP	3,00	1,45	3,18	1,11	-0,71	0,48
EP	6,33	2,29	6,21	2,15	0,28	0,78
DEP	8,19	1,78	8,12	1,94	0,20	0,84
PT	12,93	4,19	12,62	3,78	0,41	0,68
EXH	8,26	1,47	8,45	1,97	-0,61	0,54
ENT	7,37	2,01	7,19	1,71	0,50	0,62
DET	7,49	1,71	7,96	1,60	-1,49	0,14
DIS	17,16	2,86	16,59	2,47	1,11	0,27
IMP	10,28	2,23	9,85	1,71	1,20	0,23
PRO	8,74	2,74	9,33	2,56	-1,16	0,25
WRK	6,98	2,27	6,92	1,79	0,13	0,89
VRIN	8,93	2,21	9,83	2,12	-2,18	0,03
TRIN	17,95	5,30	17,65	4,13	0,32	0,75
DRIN	1,40	2,87	1,69	2,90	-0,54	0,59
RV	5,88	1,38	5,46	1,26	1,66	0,10
DEV	8,47	2,35	8,51	1,93	-0,11	0,91
BDEV	7,98	3,45	7,90	2,65	0,13	0,90
II =	43,21	5,18	42,79	4,98	0,43	0,67

Märkus. Kuni 12 kuud n = 42, üle 12 kuu n = 79; statistiliselt olulised erinevused ($p < 0,05$) on esitatud tumendatud kirjas.

Negatiivne temperament (NT), usaldamatus (MST), manipulatiivsus (MAN), agressioon (AGG), enesekahjustamine (SFH), madal enesehinnang (LSE), ennast kahjustav käitumine (SuicP), ebatavalised tajuemused (EP), sõltuvus (DEP), positiivne temperament (PT), ekshibitsionism (EXH), eneseväärtustamine (ENT), eraldatus (DET), pidurdamatus (DIS), impulsiivsus (IMP), sündsus (PRO), töömaania (WRK), juhusliku vastamise skaala (VRIN), päriolekukalduvuse skaala (TRIN), sotsiaalselt soovitava vastamise skaala (DRIN), vooruslikkuse skaala (RV), hälbimuse skaala (DEV), hooletu/kallutatud vastamine (BDEV), üldine valiidsusindeks (II).

Negatiivse temperamendi alaskaalade (usaldamatus, madal enesehinnang, enesekahjustav käitumine), positiivse temperamendi (eraldatus) ja pidurdamatuse (töömaania) alaskaalade keskmised on küll erinevad pikaajaliste töötute ja lühiajaliste töötute gruppides, kuid mitte statistiliselt olulisel määral. Valiidsuskaaladest olid juhusliku vastamise suunas (VRIN; $p = 0,03$) kallutatud rohkem üle 12 kuu arvelolnud töötud, mis võib olla tingitud hooletust vastamisest, lugemiskustest, vähesest koostöövalmidusest jm.

Vanuse alusel jaotatud gruppide tulemused on esitatud tabelis 2. Negatiivse temperamendi madala enesehinnangu keskmised on küll erinevad vanuse alusel jaotatud gruppides, kuid mitte statistiliselt olulisel määral.

Tabel 2
SNAP küsimustiku alaskaalade keskmiste skoorid vanuse alusel jaotatud gruppides

	Vanus				T-test	
	kuni 49aastat		üle 50aasta		t	p
	M	SD	M	SD		
NT	12,61	12,61	13,29	3,34	-1,06	0,29
MST	8,94	2,561	8,55	2,37	0,87	0,39
MAN	7,69	2,299	7,71	2,18	-0,05	0,96
AGR	8,64	2,118	8,37	1,74	0,77	0,44
SFH	6,36	1,673	6,24	1,36	0,42	0,68
LSE	3,24	1,068	3,14	1,04	0,48	0,63
SuicP	3,13	1,310	3,10	1,14	0,10	0,92
EP	6,01	2,242	6,59	2,09	-1,45	0,15
DEP	7,97	1,846	8,39	1,91	-1,19	0,24

Märkus. 19-49a n = 51, 50-62a n = 70; statistiliselt olulised erinevused ($p < 0,05$).

Negatiivne temperament (NT), usaldamatus (MST), manipulatiivsus (MAN), agressioon (AGG), enesekahjustamine (SFH), madal enesehinnang (LSE), ennast kahjustav käitumine (SuicP), ebatavalised tajuelamused (EP), sõltuvus (DEP).

Haridustaseme alusel jaotatud gruppide tulemused on esitatud tabelis 3. Statistiliselt olulised erinevused esinevad negatiivse temperamendi madala enesehinnangu ja pidurdamatuse töömaania skaaladel. Valiidsusskaaladel esinevad statistiliselt olulised erinevused hälbimuse (DEV), hooletu/kallutatud vastamise (BDEV) ja üldise valiidsusindeksi (II) skaaladel. Erialaõppega töötutel on kõrgemad skoorid madalama enesehinnangu skaalal ($p = 0,05$). Töömaania skaalal on erialaõppeta töötud ($p = 0,05$) saanud kõrgemad skoorid. Erialaõppega töötud on kallutatud vastama hälbimuse vastamise suunas ($p = 0,05$) ehk kalduvus näidata end normist kõrvalekalduvana. Erialaõppeta töötud on vastanud hooletult/kallutatult ($p = 0,01$), samas kogu valiidsuse kõrvalekalde indeks on kallutatud erialaõppega töötutel ($p = 0,03$).

Tabel 3
SNAP küsimustiku alaskaalade keskmiste skoorid omandatud haridustaseme alusel jaotatud gruppides

	Haridustase				T-test	
	Erialaõppega		Erialaõppeta		t	p
	M	SD	M	SD		
NT	12,71	3,26	13,12	3,74	-0,62	0,53
MST	8,70	2,58	8,90	2,37	-0,46	0,65
MAN	7,86	2,29	7,50	2,18	0,87	0,39
AGR	8,13	1,89	9,06	1,96	-2,61	0,01
SFH	6,33	1,42	6,29	1,72	0,15	0,88
LSE	3,36	1,03	2,98	1,06	1,99	0,05
SuicP	2,97	1,11	3,31	1,38	-1,44	0,15
EP	6,09	2,22	6,46	2,16	-0,93	0,35
DEP	8,23	1,68	8,02	2,12	0,60	0,55
PT	12,43	3,99	13,12	3,82	-0,95	0,34
EXH	8,29	1,76	8,50	1,87	-0,63	0,53
ENT	7,30	1,83	7,19	1,80	0,34	0,74
DET	7,83	1,65	7,75	1,66	0,25	0,80
DIS	16,52	2,43	17,15	2,84	-1,29	0,20
IMP	9,99	1,76	10,02	2,11	-0,09	0,93
PRO	8,86	2,73	9,48	2,46	-1,32	0,19
WRK	6,64	1,82	7,35	2,09	-1,95	0,05
VRIN	9,65	2,41	9,33	1,87	0,84	0,40
TRIN	17,28	4,68	18,40	4,36	-1,37	0,17
DRIN	1,51	2,75	1,69	3,08	-0,34	0,73
RV	5,72	1,36	5,46	1,24	1,11	0,27
DEV	8,83	2,01	8,06	2,11	2,02	0,05
BDEV	7,30	2,88	8,75	2,85	-2,75	0,01
II =	43,81	4,88	41,79	5,05	2,21	0,03

Märkus. Erialaõppega n = 69, erialaõppeta n = 52; statistiliselt olulised erinevused ($p < 0,05$) on esitatud tumendatud kirjas.

Negatiivne temperament (NT), usaldamatus (MST), manipulatiivsus (MAN), agressioon (AGG), enesekahjustamine (SFH), madal enesehinnang (LSE), ennast kahjustav käitumine (SuicP), ebatavalised tajuelamused (EP), sõltuvus (DEP), positiivne temperament (PT), ekshibitsionism (EXH), eneseväärtustamine (ENT), eraldatus (DET), pidurdamatus (DIS), impulsiivsus (IMP), sündsus (PRO), töömaania (WRK), juhusliku vastamise skaala (VRIN), päriolekukalduvuse skaala (TRIN), sotsiaalselt soovitava vastamise skaala (DRIN), vooruslikkuse skaala (RV), hälbimuse skaala (DEV), hooletu/kallutatud vastamine (BDEV), üldine valiidsusindeks (II).

Arutelu

Töö kaotus on sündmus, mille tagajärjel võib inimene olla tööturult eemal aastaid ning mõjutada inimese psühholoogilist ja sotsiaalset heaolu, enesehinnangut, sotsiaalseid suhteid, suhtumist töötamisse jne. Varasemate uuringutega on leitud, et töötusega mittekohanemisel halveneb inimese vaimne tervis, mõjutades negatiivselt tööturule naasmise kiirust.

Töös hinnati SNAP-2 küsimustikuga, kas valimisse kuulunud registreeritud töötute isiksusejooned takistavad kohanemist mittenormatiivse elusündmusega ehk töötute staatusega. Esimene hüpotees ei leidnud kinnitust, sest korrelatsioonianalüüsi tulemustes ei olnud olulisi seoseid tööturult eemaloleku aja pikkuse ja isiksusejoonte vahel. Vaatamata seoste

puudumisele töötute staatuse ja mittekohanevate isiksusejoonte vahel, on nende inimeste märkamine varajases faasis, kellel on risk muutuda pikaajaliseks töötuks, vajalik selleks, et neile saaks pakkuda sihipärast abi kohe töötuna registreerimise alguse perioodist (Meyers ja Houssemand, 2010). Asjakohane töötute profileerimine läbi nende isiksuse hindamise ja sobivate meetmete (nt eneseregulatsiooni koolitus) väljapakumine võivad parandada nende edu tööturule naasmisel (Uysal, 2011).

Isiksusejooned on tihedalt seotud psühhosotsiaalse toimetuleku valdkondadega (sh tööalase funktsioneerimisega, inimestevaheliste suhetega, neurootilisusega), seetõttu on oluline leida mittekohanevate ja kohanevate isiksusejoonte roll töötusega toimetulekus ja töötute seisundist väljumises. SNAP-2 skaalad seletavad ära suure osa psühhosotsiaalse funktsioneerimise varieeruvusest (R^2 vahemikus 0,44-0,77) (Tasuja, 2015; Ro ja Clark, 2013).

Magistrant Mariza Tasuja läbiviidud uurimustöö tulemused näitasid, et isiksusejoonte, sotsiaal-majanduslike riskitegurite ja subjektiivsete tervisehinnangute olulisust kõrge depressiivsusega töötute kindlaks tegemisel. Töötuks jäämine ei seostu ainult psühhopatoloogiliste sümptomitega, vaid ka põhjustab neid (Tasuja, 2015; McKee-Ryan jt, 2005).

Valimis oli töötuid, kes on tööturult olnud eemal rohkem kui 10 aastat. Tulevikus läbiviidavates uuringutes võiks uurida, kuidas on meelegi ja neurootilisus mõjutanud töötuid aktiivselt töö otsimisel. Uysal (2011) leidis, et isiksuseomadustel nagu meelegi ja neurootilisus on tugev mõju töö leidmise võimalusele, kus esimesel on positiivne ja viimasel negatiivne mõju. Töötute staatusega kohanemist võivad takistada erinevad negatiivsed emotsioonid ning kahtlustav ja küüniline hoiak. Hakulinen jt (2013) on märkinud, et vaenulikud inimesed on vähem aktiivsed tööotsingutel ning nende kahtlus ja vastumeelsus teiste suhtes muudab nad teistest eraldatuks töökohal, mistõttu on ka arusaadav kõrgem töötute näitaja nende hulgas. Psühholoogilise kohanemisega seostatakse temperamendi omadusi nagu negatiivne emotsionaalsus, aktiivsus, seltsivus (Hintsanen, 2009). Kuigi pikaajalistel töötutel on kõrgemad näitajad negatiivse temperamendi usaldamatuse, madala enesehinnangu ja ennast kahjustava käitumise skaaladel ning positiivse temperamendi eraldatuse skaalal kui lühiajalistel töötutel, ei ole need tulemused olulised. Seega ei leidnud kinnitamist teine ja kolmas hüpotees. Pikaajalistel töötutel ei ole kõrgemad tulemused ka eraldatuse ja töömaania skaaladel kui lühiajalistel töötutel.

Kuigi uuringus osalenud töötutel on madala enesehinnangu skoorid esindatud, ei leidnud kinnitust neljas hüpotees. Vanemate töötute enesehinnang on madalam, kuid mitte olulisel määral noorematest töötutest.

Töö leidmisel esimese kuue kuu jooksul on oluline eelis parema hariduse ja praktika omamine (Meyers jt, 2010). Valimis osalenud töötutest oli enam erialaõppe läbinuid, sealjuures lõpetanud kutse- või kõrgkooli. Keskmiste võrdlemise tulemustest nähtub, et erialaõppeta töötute skoorid ei ole negatiivse temperamendi, positiivse temperamendi ja pidurdamatuse skaaladel oluliselt madalamad kui erialaõppega töötutel. Kogutud andmete põhjal ei ole võimalik järeldada, millised tegurid ei toeta erialaõppeta töötute tööotsinguid ning milline on valmisolek ümberõppeks uue eriala omandamiseks. Kinnitust ei leidnud viies hüpotees.

Valimi väiksuse ja hetkeseisundi hindamise põhjal ei saa teha üldistusi suuremale töötute hulgale. Hahn jt (2015) uuringu tulemused näitasid selgelt, et iseloom, mis on mõõdetud vahetult enne töötuks jäämist, mõjutab inimese psühholoogilist reaktsiooni lühiajalise ja pikaajalise töötuse korral ning tema võimeid hakkama saada selle kogemusega või uuesti töö leidmisega. Iisraelis läbiviidud uuringu autorid leidsid, et tugevustele suunatud nõustamine on tõhus karjääriplaneerimise vahend. Enne nõustamise alustamist tuleks piiritleda kliendi profiil, kellele on see nõustamise viis kasuteguriga ja kellele oleks vastunäidustatud. Individuaalsetele tugevustele suunatud lähenemisega ja ressursside väljatoomisega paraneks kliendil positiivne enesehinnang ja ta saavutaks üldise eluga rahulolu (Littman-Ovadia, Lazar-Butbul ja Benjamin, 2014).

Töötuna arvele võtmise järgselt töötute kohta kogutud andmed võimaldavad uurida erinevatel ajaetappidel töötute hinnanguid toimetulemisele ning võimaldab uurida, kuidas on töötuse arveloleku pikkus mõjutanud isiksuse seadumusi. Läbiviidud uurimuses ei olnud võimalik kontrollida, kui aktiivselt on töötute osalenud tööotsingutel, kui edukad või edutud on olnud tööle kandideerimised nii lühiajalistel kui pikaajalistel töötutel.

Uurimuse tulemusi võis mõjutada väike valim ja kontrollgrupi puudumine (töötavad inimesed), mistõttu võib vähene erinevus temperamendi skaalade ja isiksusejoonte skaaladel olla tingitud ainult töötute omavahelisest võrdlemisest. Uurimuses osalenud töötutele ei tekitanud küsimustikele vastamine kahju, kuna küsimustike täitmine oli vabatahtlik ja oli tagatud täielik anonüümsus. Küsimustikele vastamiseks ei kasutatud mõjutus- ega tasustamisvahendeid.

Viited

- Béland, F., Birch, S., Stoddart, G. (2002). Unemployment and Health: Contextual Level Influences on the Production of Health in Populations. *Social Science & Medicine*, 55, 2033-2052.
- Bonoli, G. (2014). Employers' attitudes towards long-term unemployed people and the role of activation in Switzerland. *International Journal of Social Welfare*, 23, 421-430.
- Boyce, C. J., Wood, A. M., Daly, M. (2015). Personality Change Following Unemployment. *Journal of Applied Psychology*, 100(4), 991-1011.
- Breslin, F.C., Mustard, C. (2003). Factors influencing the impact of unemployment on mental health among young and older adults in a longitudinal, population-based survey. *Scandinavian Journal of Work, Environment and Health*, 29, 5–14.
- Calabrese, W. R., Rudick, M. M., Simms, L. J., Clark, L. A. (2012). Development and Validation of Big Four Personality Scales for the Schedule for Nonadaptive and Adaptive Personality—Second Edition (SNAP–2). *Psychological Assessment*, 24(3), 751-763.
- Clark, L. A., Simms, L. J., Wu, K. D., Casillas, A. (In Press). (2007). SNAP-2. Schedule for Nonadaptive and Adaptive Personality – 2. Manual for administration, scoring, and interpretation. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cooper, D., McCausland, W. D., Theodossiou, I. (2006). The health hazards of unemployment and poor education: the socioeconomic determinants of health duration in the European Union. *Economics and Human Biology*, 4, 273-297.
- De Battisti, F., Gilardi, S., Guglielmetti, C., Siletti, E. (2016). Perceived employability and reemployment: Do job search strategies and psychological distress matter? *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 89, 813–833.
- Ford, E., Clark, C., McManus, S., Harris, J., Jenkins, R., Bebbington, P., Brugha, T., Meltzer, H., Stansfeld, S. A. (2010). Common mental disorders, unemployment and welfare benefits in England. *Public Health*, 124(12), 675-681.
- Hahn, E., Specht, J., Gottschling, J., Spinath, FM. (2015). Coping With Unemployment: The Impact of Unemployment Duration and Personality on Trajectories of Life Satisfaction. *European Journal of Personality*, 29, 635-646.
- Hakulinen, C., Jokela, M., Hintsanen, M., Pulkki-Råback, L., Elovainio, M., Hintsanen, T., Hutri-Kähönen, N., Viikari, J., Raitakari, O.T., Keltikangas-Järvinen, L. (2013). Hostility and unemployment: A two-way relationship? *Journal of Vocational Behaviour*, 83, 153-160.
- Hintsanen, M., Lipsanen, J., Pulkki-Råback, L., Kivimäki, M., Hintsanen, T., Keltikangas-

- Järvinen, L. (2009). EAS temperaments as predictors of unemployment in young adults: A 9-year follow-up of the Cardiovascular Risk in Young Finns Study. *Journal of Research in Personality, 43*, 618-623.
- Houssemand, C., Pignault, A., Meyers, R. (2014). A Psychological Typology of Newly Unemployed People for Profiling and Counselling. *Current Psychology, 33(3)*, 301-320.
- Kaera, A. (2008). *Adaptation of the Schedule for Nonadaptive and Adaptive Personality (SNAP) into Estonian*. Master thesis. Tartu Ülikool, Psühholoogia instituut, Tartu.
- Kallasmaa, T. (2003). Isiksus ja kohanemine. Raamatus: J. Allik, A. Realo, K. Konstabel (toim.). *Isiksusepsühholoogia* (lk139-167). Tartu: TÜ kirjastus.
- Kapuvari, V. (2011). Psychological effects of economic recession and unemployment. *European Journal of Mental Health, 6*, 83-93.
- Karsten, I. P., Klaus, M. (2009). Unemployment impairs mental health: Meta-analyses. *Journal of Vocational Behavior, 74*, 264-282.
- Kito, A, Ueno, T. (2016). Mental health and individual experience of unemployed young adults in Japan. *Industrial Health, 54(1)*, 20-31.
- Kooij, D; de Lange, A; Jansen, P; Dijkers, J. (2008). Older workers' motivation to continue to work: five meanings of age: A conceptual review. *Journal of Managerial Psychology, 23(4)*, 364-394.
- Kulik, L. (2000). Jobless men and women: A comparative analysis of job search intensity, attitudes toward employment, and related responses. *Journal of Occupational and Organizational Psychology, 73*, 487-500.
- Lippmann, S. (2008). Rethinking risk in the new economy: Age and cohort effects on unemployment and re-employment. *Human Relations, 61(9)*, 1259-1292.
- Littman-Ovadia, H., Lazar-Butbul, V., Benjamin, B. A. (2014). Strengths-Based Career Counseling: Overview and Initial Evaluation. *Journal of Career Assessment, 22(3)*, 403-419.
- McKee-Ryan, F. M., Song, Z., Wanberg, C.R. (2005). Psychological and Physical Well-Being During Unemployment: A Meta-Analytic Study. *Journal of applied Psychology, 90(1)*, 53-76.
- Meyers, R., Houssemand, C. (2010). Socioprofessional and psychological variables that predict job finding. *European Review of applied Psychology, 60(3)*, 201-219.
- Niiberger-Pikksööt, T. (2010). *Depressiooni sotsiaalsete ja majanduslike mõjutegurite hindamine*. Magistripjekt kliinilises psühholoogias. Tartu Ülikool, Tartu.

- Paul, K.I., Moser, K. (2009). Unemployment impairs mental health: Meta-analyses. *Journal of Vocational Behavior*, 74, 264-282.
- Penu, P. (2016). *Toimetulekut takistavad isiksusejooned ja psüühilised probleemid religioosset ja ilmalikku turvakodu külastavatel Pärnu kodututel*. Uurimistöo. Tartu Ülikool, Tartu.
- Rannu, M. (2009). *Mittekohaneva ja kohaneva isiksuse küsimustiku (SNAP) teise eesti versiooni uuring*. Magistritöö. Tartu Ülikool, Tartu.
- Rantakeisu, U., Starrin, B., Hagquist, C. (1999). Financial hardship and shame: a tentative model to understand the social and health effects of unemployment. *British Journal of Social Work*, 29, 877-901.
- Ro, E., Clark, L. (2013). Interrelations between psychosocial functioning and adaptive- and maladaptive-range personality traits. *Journal of Abnormal Psychology*, 122(3), 822-835.
- Tasuja, M. (2015). *Mittekohanevad isiksusejooned ja sotsiaal-majanduslikud tegurid, mis soodustavad depressiivsete sümptomite kujunemist töötutel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, Tartu.
- Thompson, M.N., Dahling, J.J., Chin, M.Y., Melloy, R.C. (2017). Integrating Job Loss, Unemployment, and Reemployment With Social Cognitive Career. *Theory Journal of Career Assessment*, 25(1), 40-57.
- Uysal, S.D., Pohlmeier, W. (2011). Unemployment duration and personality. *Journal of Economic Psychology*, 32, 980-992.
- Vansteenkiste, S., Deschacht, N., Selsa, L. (2015). Why are unemployed aged fifty and over less likely to find a job? A decomposition analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 90, 55-65.
- Vansteenkiste, M., Lens, W., DeWitte, H., Deci, EL. (2004) The 'why' and 'why not' of job search behaviour: their relation to searching, unemployment experience, and well-being. *European Journal of Social Psychology*, 34, 345-363.
- Viinikainen, J., Kokko, K. (2012). Personality traits and unemployment: Evidence from longitudinal data. *Journal of Economic Psychology*, 33, 1204-1222.
- Wanberg, C. R., Kanfer, R., Hamann, D. J., Zhang, Z. (2016). Age and reemployment success after job loss: An integrative model and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 142, 400-426.
- Eesti Töötukassa. (kuupäev puudub). *Töötuna arvelevõtmine*. Loetud aadressil <https://www.tootukassa.ee/content/otsin-tood/tootuna-arvelevotmine>

Riigi Teataja. (kuupäev puudub). *Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse § 5 lg 7*. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/>.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Merike Kalda,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
TÖÖTUTE ISIKSUSEJOONTE HINDAMINE

mille juhendaja on Maie Kreegipuu,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 29.05.2017